

UOT 37.01.

Minayə İntiqam qızı Sadıxova

*Bakı Slavyan Universitetinin
Riyaziyyat və İnformatika kafedrasının müəllimi,
Azərbaycan Respublikasının Təhsil İnstitutunun
fəlsəfə doktoru programı üzrə doktorantı
<https://orcid.org/0000-0001-5423-1937>
[https://doi.org/10.69682/arti.2024.91\(6\).232-235](https://doi.org/10.69682/arti.2024.91(6).232-235)*

İNNOVASIYA FƏALİYYƏTİNİN STİMULLAŞDIRILMASININ ƏSAS XÜSUSİYYƏTLƏRİ

Миная Интигам гызы Садыхова

*преподаватель кафедры Математики и информатики
Бакинского Славянского Университета,
докторант по программе доктора философии
Института Образования Азербайджанской Республики*

ГЛАВНЫЕ ОСОБЕННОСТИ СТИМУЛИРОВАНИЯ ИННОВАЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Minaya Intigam Sadykhova

*lecturer at the department of Mathematics and informatics at Baku Slavic University,
doctorial student in the program of doctor of philosophy
at the Institute of Education of the Republic of Azerbaijan*

MAIN FEATURES OF STIMULATING INNOVATION ACTIVITIES

Xülasə. Məqalədə innovasiya fəaliyyətinin stimullaşdırılmasının əsas xüsusiyyətlərindən bəhs olunur. İnnovasiya fəaliyyəti, bu mərhələlərin bir-birini izləməsi və mütəmadi olaraq yenilənməsi yolu ilə həyata keçirilir. Bu yanaşma, müəssisələrin və dövlətlərin rəqabət qabiliyyətini artırmağa, iqtisadiyyatın inkişafını sürətləndirməyə və cəmiyyətin rifahını yüksəltməyə imkan tanıyır. İnnovasiya, yalnız iqtisadi inkişafın deyil, həm də sosial və ekoloji mühitin müasirləşdirilməsi üçün vacib bir prosesdir. Bu anlayışın dərinləşdirilməsi və tətbiqi, cəmiyyətin bütün sahələrində irəliləyişin təmin olunmasında əhəmiyyətli rol oynayır.

Açar sözlər: *innovativ fəaliyyətlər, iqtisadi inkişaf, texnologiyaların tətbiqi, innovativ ideya, elmi-texniki əsaslar*

Аннотация. В статье рассмотрены основные особенности стимулирования инновационной деятельности. Инновационная деятельность осуществляется путем следования друг за другом и регулярного обновления этих этапов. Такой подход дает возможность повысить конкурентоспособность предприятий и государств, ускорить развитие экономики и повысить благосостояние общества. Инновации – важный процесс не только экономического развития, но и модернизации социальной и экологической среды. Углубление и применение этого понимания играет важную роль в обеспечении прогресса во всех сферах жизни общества.

Ключевые слова: *инновационная деятельность, экономическое развитие, применение технологий, инновационная идея, научно-технические основы.*

Abstract. The article discusses the main features of stimulating innovation. Innovation is carried out by following each other and regularly updating these stages. This approach makes it possible to increase the competitiveness of enterprises and states, accelerate economic development and improve the welfare of society. Innovation is an important process not only of economic development, but also of modernization of the social and environmental environment. Deepening and applying this understanding plays an important role in ensuring progress in all spheres of society.

Keywords: *innovation, economic development, application of technology, innovative idea, scientific and technical foundations.*

Respublikamızın innovasiya siyasətinin başlıca məqsədi istehsalın texnoloji səviyyəsinin yüksəldilməsi və rəqabət qabiliyyətli məhsullar istehsalının həcminin artırılmasıdır. Ölkənin iqtisadi inkişafını, beynəlxalq bazarda rəqabət qabiliyyətini və vətəndaşlarının həyat səviyyəsini artırmaq üçün dövlətin rolu və dəstəyi çox önəmlidir. İlk mərhələdə innovativ fəaliyyətləri dəstəkləmək və stimullaşdırmaq üçün dövlət tərəfindən müəyyən tədbirlərin həyata keçirilməsi vacibdir. Bu tədbirlər aşağıdakı aspektlərə yönəlməlidir:

Dövlət dəstəyi və stimullaşdırıcı tədbirlər. İlk mərhələdə dövlət innovasiya fəaliyyətlərini dəstəkləməli və bu sahədə təkanverici addımlar atmalıdır. Bu dəstək müxtəlif proqram və layihələrin maliyyələşdirilməsi, startaplara maliyyə yardımı, yeni texnologiyaların təşviqi və yerli müəssisələr üçün vergi güzəştlərinin tətbiqi ilə həyata keçirilə bilər.

Innovasiya infrastrukturunun inkişafı. Tədqiqat və inkişaf (TƏİ) mərkəzlərinin, texnoloji parkların və innovasiya laboratoriyalarının qurulması və genişləndirilməsi innovasiya fəaliyyətini dəstəkləyən mühüm amillərdəndir. Dövlətin bu sahələrdə investisiya qoyması innovativ fəaliyyətlər üçün zəmin yaradır və yerli sahibkarları texnoloji yeniliklərə cəlb edir.

Təhsil və kadr hazırlığı. Innovasiyaların həyata keçirilməsi üçün yüksək ixtisaslı kadrların hazırlanması vacibdir. Dövlət universitetlərdə və peşə təhsil mərkəzlərində texnologiya və mühəndislik sahələrinə xüsusi diqqət yetirməli, beynəlxalq təhsil proqramları vasitəsilə gəncləri dünya səviyyəsində təhsil almağa təşviq etməlidir.

İnvestisiya və kredit mexanizmlərinin yaradılması. innovativ layihələrin maliyyələşdirilməsi üçün xüsusi fondlar və kredit mexanizmləri yaradılmalıdır. Dövlət innovativ layihələrə investisiya qoymaq istəyən sahibkarlara faizsiz və ya aşağı faizli kreditlər təklif edə bilər.

Tənzimləyici çərçivə: İnnovativ iqtisadiyyatın inkişafı üçün hüquqi bazanın gücləndirilməsi, əqli mülkiyyət hüquqlarının qorunması və innovasiya fəaliyyəti üçün daha əlverişli şəraitin təmin edilməsi vacibdir. Dövlət tənzimləyici tədbirlər vasitəsilə ölkədə innovativ fəaliyyətin hüquqi bazasını dəstəkləməlidir [1, s. 121-128].

Innovasiya siyasətinin uğurlu həyata keçirilməsi, iqtisadiyyatın inkişafını sürətləndirir,

iş yerlərinin yaradılmasına, məhsuldarlığın artırılmasına və müasir dövrün tələblərinə cavab verən məhsul istehsalına imkan tanıyır. Bu yanaşma, ölkələrin qlobal bazarda daha güclü mövqeyə sahib olmasına və müasir texnologiyaların tətbiqi ilə rəqabət üstünlüyü qazanmasına kömək edir. Dövlətin bu prosesdəki rolu, müvafiq dəstək və tənzimləmə vasitələri ilə, innovasiyaların inkişafını sürətləndirmək, ölkə iqtisadiyyatının davamlı inkişafını təmin etmək və əhəlinin rifahını yüksəltməkdir. İnnovasiya fəaliyyətinin məqsədyönlü dövlət müdaxiləsi ilə gücləndirilməsi, Azərbaycanın qlobal iqtisadiyyatda müsbət mövqeyini gücləndirəcək və müasir dövrün tələblərinə uyğun inkişaf etməsinə imkan verəcək. İqtisadi ədəbiyyatlarda innovasiya anlayışına dair fərqli fikirlər və yanaşmalar mövcuddur.

“İnnovasiya” latın sözü olan “innovato”dan götürülmüşdür və “yeniləşmə” və ya “yaxşılaşma” mənalarını ifadə edir. İnnovasiyanın tarixi kökləri nisbətən dərin olsa da, onun iqtisadi proseslərlə bağlılığı müxtəlif dövrlərdə fərqli şəkildə şərh olunmuşdur. İnnovasiya anlayışının formalaşması, elmi, iqtisadi və texnoloji inkişaflarla sıx bağlıdır. XVIII əsrdən başlayaraq, innovasiyaların cəmiyyətin bütün aspektlərini təsir etməsi, bu anlayışın müasir dövr üçün əhəmiyyətini artırmışdır. O dövrdə fransız maarifçisi Jan Kondorse, elmin inkişafı ilə sənaye istehsalının artması arasında bir əlaqə olduğunu göstərərək, elmi biliklərin tətbiqinin iqtisadi inkişafa müsbət təsir etdiyini vurğulamışdır. Kondorse, elmi nailiyyətlərin sənaye istehsalına tətbiqinin iqtisadi inkişafın sürətlənməsinə və məhsuldarlığın artmasına şərait yaratdığını vurğulamışdır. Onun baxışları, elmin inkişafı ilə sənayenin məhsuldar güclərinin artırılması arasında möhkəm bir əlaqə olduğunu göstərir. O, innovasiyaların yalnız yeni məhsul və xidmətlərin yaradılması ilə məhdudlaşmadığını, eyni zamanda iqtisadi sistemlərin ümumi inkişafına və müasir texnologiyaların tətbiqinə də yönəldiyini qeyd edir. İnnovasiya anlayışının tarixi kökləri və onun iqtisadi proseslərlə bağlılığı, müasir dövrdə daha da aktual hala gəlmişdir [1, s. 121-128]. Jan Kondorse nəzəriyyələri, elmin və sənayenin qarşılıqlı təsirinin vacibliyini vurğulayaraq, innovasiyanın iqtisadi inkişafın təməli daşı olduğunu ortaya qoyur. Bu anlayışın dərinləndirilməsi, innovasiyaların tətbiqi və inkişafı-

nın müasir cəmiyyətdəki rolunu daha yaxşı anlamağa kömək edir. Bu baxımdan, innovasiyaların iqtisadi sistemlərdəki əhəmiyyəti, yalnız məhsuldarlığı artırmaqla yanaşı, həm də cəmiyyətin ümumi inkişafına xidmət edir. İnnovasiya, yalnız yeni məhsul və xidmətlərin yaradılması deyil, həm də mövcud biliklərin və texnologiyaların yeni şəraitdə tətbiqi deməkdir. Bununla yanaşı, innovasiya ilə bağlı əsas anlayışlar hələ də fərqli şərh olunur. Bəzi mütəxəssislər innovasiyanı yalnız məhsul və xidmətlərlə əlaqələndirirsə, digərləri onu təşkilatı və proses dəyişiklikləri ilə də genişləndirir.

İnnovasiya fəaliyyəti, insan kollektivinin yeni elmi biliklər, ideyalar, kəşflər və ixtiralar, eləcə də mövcud və sınaq edilmiş elmi texnologiya, sistem və avadanlıqların istifadəsi və tətbiqi əsasında innovasiyaların tam həcmdə ictimai reallığına yönəldilmiş sistemli fəaliyyət növüdür. Bu, həm fərdi, həm də kollektiv səviyyədə yeni fikirlərin, yanaşmaların və texnologiyaların tətbiqini əhatə edir. İnnovasiya fəaliyyəti müxtəlif mərhələlərdən ibarət olan sistemli bir prosesdir. Bu mərhələlər, yeni ideyaların yaradılmasından onların tətbiqinə qədər uzanır. Aşağıda innovasiya fəaliyyətinin əsas mərhələləri sadalanır:

İdeya yaratma. Bu mərhələdə yeni fikirlərin, konsepsiyaların və innovativ yanaşmaların ortaya çıxması baş verir. İdeya yaradılması, tədqiqatlar, beyin fırtınası, ehtiyacların analizi və mövcud problemlərin müəyyən edilməsi yolu ilə gerçəkləşir. Eyni zamanda, son tendensiya və texnoloji yeniliklər də ideya yarada bilər.

Tədqiqat və inkişaf. İdeyaların inkişaf etdirilməsi və təhlili mərhələsidir. Bu mərhələdə elmi tədqiqatlar aparılır, yeni texnologiyalar və məhsul prototipləri hazırlanır. Tədqiqat və inkişaf, ideyanın tətbiq edilmədən əvvəl texniki və elmi aspektlərinin öyrənilməsinə tələb edir.

Prototipləşdirmə. Bu mərhələdə, innovativ ideyanın ilk versiyası hazırlanır. Prototiplər, ideyanın reallaşması üçün nəzərdə tutulmuş funksiyaları və xüsusiyyətləri əks etdirir. Prototiplərin sınaqdan keçirilməsi, məhsulun daha da inkişaf etdirilməsi üçün vacibdir.

Sınaq. Prototipin sınaqdan keçirilməsi mərhələsidir. Bu mərhələdə ideya və ya məhsulun tələblərinə uyğunluğunu, funksionallığını və etibarlılığını yoxlamaq üçün testlər aparılır. Sınaq nəticələrinə əsasən, düzəlişlər edilir və məhsulun son versiyası hazırlanır.

Tətbiq. İstehsal prosesinin başladığı mərhələdir. Bu mərhələdə strategiyalar hazırlanır, istehsal prosesi üçün resursların və avadanlıqların hazırlanması tələb olunur.

Təqdimat. Məhsulun təqdim edilməsi mərhələsidir. Məqsəd, innovativ məhsulun tanıtılmasıdır.

Geri bildirim. Məhsul təqdim edildikdən sonra geri bildirimlər toplanır. Bu mərhələdə performans analizi əsasında məhsulun təkmilləşdirilməsi üçün tədbirlər görülür. İnnovasiya prosesinin dövrü xarakteri, daima yenilənmə və inkişafı təmin edir.

Yenilik və dəyişiklik. Müəssisə ehtiyaclarına və texnoloji inkişafına uyğun olaraq, innovativ məhsulun və xidmətin yenilənməsini həyata keçirir. Bu mərhələ, uzunmüddətli müvəffəqiyyət üçün vacibdir və daimi innovasiya mədəniyyətinin yaradılmasına kömək edir [2, s. 258-266].

Elmi-texniki innovasiyalar, məhsul inkişafından tutmuş istehsal proseslərinin optimallaşdırılmasına qədər geniş bir spektri əhatə edir. Onlar, həmçinin, yeni məhsul və xidmətlərin istehsalında müasir texnologiyaların istifadəsini təşviq edir [2, s. 258-266].

Gələcəkdə elmi-texniki inkişaf, ölkələrin müstəqil və dayanıqlı şəkildə inkişaf etməsi, innovativ iqtisadiyyatların qurulması və qlobal çağırışlara effektiv cavab verməsi üçün kritik əhəmiyyət kəsb edəcəkdir. Klimatik dəyişikliklər, qlobal səhiyyə problemləri və sosial-iqtisadi bərabərsizliyin aradan qaldırılması kimi çağırışlara cavab vermək üçün innovativ yanaşmaların tətbiqi vacibdir. Bu çərçivədə, elmi tədqiqatlar və texnoloji inkişaf, cəmiyyətin dayanıqlı inkişafını təmin etməyə kömək edəcəkdir. İnnovasiyaların fasiləsiz tətbiqi, dövlətin istənilən sahəsinin inkişafında mühüm rol oynayır. Azərbaycan Respublikası iqtisadiyyatının gələcək perspektivləri də innovasiya fəaliyyətinin inkişafına bağlıdır. İnnovasiyaların tətbiqi, yalnız iqtisadi inkişafı deyil, eyni zamanda əhalinin həyat səviyyəsini, sosial-iqtisadi artım tempini, rəqabətqabiliyyətliyi və digər vacib göstəriciləri əhəmiyyətli dərəcədə təsir edir. İnnovativ yanaşmalar, Azərbaycan iqtisadiyyatının qlobal bazarda rəqabətqabiliyyətliyini artırır. Yeni məhsul və xidmətlərin təqdimatı, müasir texnologiyaların tətbiqi, istehsal proseslərinin optimallaşdırılması və müştəri tələblərinə uyğunlaşma, ölkənin dünya bazarındakı mövqeyini güc-

ləndirir. Rəqabətqabiliyyətlik, eyni zamanda, xarici investisiyaların cəlb edilməsinə də təsir edir.

İnnovasiya siyasətinin reallaşdırılması üçün özəlləşdirmə, innovasiya infrastrukturunun yaradılması, resursların ayrılması və istifadə olunmayan avadanlıqların innovasiya subyektlərinə verilməsi kimi strateji addımlar atılmalıdır. Bu yanaşmalar, ölkənin iqtisadi inkişafını stimullaşdırmaq, müasir texnologiyaların tətbiqini artırmaq və innovativ mühitin yaradılmasına kömək edir. Dövlətin bu prosesdəki aktiv rolu, innovasiyaların reallaşmasına və ölkənin beynəlxalq rəqabət qabiliyyətinin artırılmasına müsbət təsir göstərəcəkdir [6].

Nəticə olaraq innovativ inkişafın elmi-texniki əsasları, müasir cəmiyyətin tələblərinə cavab verən, dayanıqlı və ətraf mühitə uyğun həllərin inkişafını təmin edən mühüm amillərdir. Bu sahədə atılacaq addımlar, həm iqtisadiyyatın inkişafına, həm də insanların həyat keyfiyyətinin yüksəlməsinə əhəmiyyətli töhfələr verəcəkdir. Dövlət, innovasiya fəaliyyətini stimullaşdırmaq üçün uyğun tənzimləyici çərçivə yaratmalıdır. Bu çərçivə, innovativ fəaliyyətin həyata keçirilməsi üçün qanunvericilik və siyasətlərin inkişafını əhatə edir. İnnovasiyaların tətbiqinə mane olan bürokratik əngəllərin aradan qaldırılması da vacibdir. İnnovasiya fəaliyyətinin stimullaşdırılması üçün yuxarıda sadalanan xüsusiyyətlər, müasir iqtisadiyyatın inkişafında əhə-

miyyətli rol oynayır. Bu yanaşmalar, ölkələrin və müəssisələrin innovativ potensialını artırmağa, yeni məhsul və xidmətlərin istehsalını təmin etməyə və iqtisadi artımı sürətləndirməyə imkan tanıyır. Beləliklə, innovasiyaların effektiv şəkildə həyata keçirilməsi, cəmiyyətin ümumi inkişafına və rifahına müsbət təsir göstərir.

Problemin aktuallığı. İnnovativ inkişaf, müasir cəmiyyətin dinamik və dayanıqlı inkişafını təmin etmək üçün əsas faktorlardan biridir. Bu proses, yeni ideyaların, məhsul və xidmətlərin, elmi-texniki nailiyyətlərin tətbiqi ilə xarakterizə olunur. İnnovasiyalar, iqtisadiyyatda məhsuldarlığı artırmaq, yeni iş yerləri yaratmaq və insanların həyat keyfiyyətini yüksəltmək məqsədini güdür. Elmi-texniki əsaslar, innovativ inkişafın həyata keçirilməsində mühüm rol oynayır.

Problemin yeniliyi. Dövlətin innovasiya siyasətinin əsas vəzifələri və prinsipləri, ölkənin iqtisadi inkişafını müasirləşdirmək, rəqabət qabiliyyətini artırmaq və əhalinin sosial rifahını yüksəltmək məqsədinə xidmət edir. Bu vəzifələrin həyata keçirilməsi, innovasiyaların səmərəli tətbiqi və inkişaf etdirilməsi üçün vacibdir, eyni zamanda, ölkənin beynəlxalq bazarda müsbət mövqeyini gücləndirir.

Problemin praktik əhəmiyyəti. İnnovativ inkişafın elmi-texniki əsasları, araşdırmalar, yenilikçi düşüncə və texnologiyaların tətbiqi ilə bağlıdır. Bu kontekstdə elmi tədqiqatlar, yeni biliklərin yaradılması və mövcud biliklərin tətbiqi üçün zəruri olan əsasdır.

Ədəbiyyat:

1. Desmarchelier B., Fang E.S., National culture and innovation diffusion. Exploratory insights from agent-based modeling. *Technological Forecasting and Social Change*, 2016, 105, 121-128 p.
2. Ho C., Wu W., The role of innovativeness of consumer in relationship between perceived attributes of new products and intention to adopt. *International Journal of Electronic Business Management*, 2011, № 9, p. 258-266
3. Gorodnikova N.V., Gokhberg L. M., Indicators of innovative activity: statistical collection/. - M.: HSE, 2018. – 344 p.
4. Redding, S. (2013, May). Building a better statewide system of support. In B. Gross & A. Jochim (Eds.), *Leveraging performance management to support school improvement: The SEA of the future*, 2013, 9–18 p..
5. San Antonio, TX: Building State Capacity & Productivity Center at Edvance Research, Inc.1 of Management Reviews, Vol. 12 No. 4, pp. 435-452, available at: <http://onlinelibrary.wiley.com/doi/10.1111/j.1468-2370.2009.00272.x/full>
6. https://compcenternetwork.org/sites/default/files/archive/Stimulating_Innovation_SA.pdf
7. <https://audit-journal.az/en/articles/69>
8. <https://strategica-conference.ro/wp-content/uploads/2022/05/47-2.pdf>

E-mail: esadixova.minaya@mail.ru
Redaksiyaya daxil olub:09.12.2024.